

The medium is not the message

PERFORMANCE IN DE BEELDENDE KUNST

Jeroen Laureyans

Lichaam en beeld

Rome, 1973. Marina Abramovic (°1946) zit op een stuk papier dat op de vloer ligt van het Museo d'Arte Contemporanea Villa Borghese. Voor haar op het papier liggen twintig verschillende messen. Naast haar staan twee bandrecorders. Ze start de opname op het eerste toestel, neemt het eerste mes in haar rechterhand en plaatst het mes zo snel mogelijk tussen de vingers van haar linkerhand. Telkens ze zichzelf snijdt, neemt ze een ander mes. Op het moment dat ze alle messen een keer gebruikt heeft, spoelt ze de cassette op de eerste bandopnemer terug en luistert ze naar de opname.

Ze concentreert zich en herhaalt het eerste deel van de performance, terwijl ze dit op de tweede bandrecorder opneemt. Ze neemt de messen opnieuw in dezelfde volgorde vast, ze volgt hetzelfde ritme en snijdt zich op dezelfde plaatsen. Op het einde van de performance luistert ze naar de tweede opname en gaat weg. De performance *Rhythm 10* van Marina Abramovic heeft een uur geduurd.

Bonn, 1999-2000. Louise Bourgeois (°1911) maakt voor de tentoonstelling *Zeitwenden* een ongetiteld beeldje van ongeveer 65 cm groot. Het toont een menselijke figuur die bestaat uit aan elkaar genaaide stukken paarse en zwarte stof. De talloze draden in het aangezicht doen dit beeld er nog meer gehavend uitzien dan wat het lichaam met zijn flarden reeds suggereert.

De figuur houdt zich recht met een oude kruk. Het rechterbeen ontbreekt en is vervangen door een ouderwets, houten been. Het is een beeld dat Louise Bourgeois inzonder voor een tentoonstelling die de overgang naar het derde millennium wou begeleiden. Een beeld van Louise Bourgeois voor en van de 21ste eeuwse mens.

Ik begin deze uiteenzetting over performance in de beeldende kunst opzettelijk met een juxtapositie van een klassieke performance en een klassiek beeldhouwwerk. Ik doe dit om meteen een misverstand uit de weg te ruimen: tus-

Wie de beelden van
lichamen liefheeft in
plaats van de lichamen,
komt in de ijswoestijnen
van een zinnen- en
zinloze wereld terecht.

(Dietmar Kamper)

sen het medium performance en het medium beeldhouwkunst is het verschil minder relevant dan men op het eerste gezicht zou denken. Het is een vormverschil dat niet onbelangrijk is, maar waar men zich niet blind op mag staren.

Datzelfde geldt voor de verschillende contexten waarin een performance kan plaatsvinden: op zoek gaan naar een wezenlijk verschil tussen een performance in een theater en een performance in een museum, lijkt mij onzinnig. Het verschil tussen beide wordt letterlijk over de hoofden van de performers heen vastgelegd. Een performance in een theater zou tot het domein van het theater behoren, een performance in een museum tot het domein van de beeldende kunsten. Dat is met andere woorden veeleer een institutioneel dan een ontologisch verschil. Ontologisch gezien loopt er geen scheidingslijn tussen een performance uit de theaterwereld en één uit de wereld van de beeldende kunst.

Ook de redenering die schuilgaat achter de uitspraak 'in performance wordt de beeldende kunst theater', zou ons op een dwaalspoor kunnen brengen. Het klopt dat er in het performance-medium eigenschappen worden overgenomen die eerder typerend zijn voor een theaterstuk. De beperkte duur van een performance bijvoorbeeld, staat in schril contrast met de eeuwigheidsaanspraak van de beeldende kunsten. Wie

de opvatting toegedaan is dat een kunstwerk de beperkte tijd van minstens een generatie moet overstijgen, kan performance dan ook gemakkelijk als 'dit is geen kunst' van de hand doen en zeggen 'dit is theater'. Dat doet echter niets af aan het feit dat het medium performance zich wel degelijk een plaats heeft opgeëist binnen de beeldende kunsten.

Terug naar Marina Abramovic en Louise Bourgeois. Laat ons even kijken naar de overeenkomsten tussen het werk van deze twee kunstenaressen. In beide werken hebben we te maken met gekwetste lichamen. De lichamelijke integriteit is geschonden. Beide werken zijn ontstaan vanuit de drang om een pijn die in hen leefde vorm te geven. Louise Bourgeois: *'The subject of pain is the business I am in. To give meaning and shape to frustration and suffering. What happens to my body has to be given a formal aspect. So you might say that pain is the ransom of formalism.'* Het doel in de werkwijze van Louise Bourgeois is duidelijk. Door haar werk probeert zij met haar pijn om te gaan. Het is een doel en een werkmethode die nauw verwant is aan de intentie waarmee Marina Abramovic haar werk maakt: *'Wer sagt, die Zeit heilt alle Wunden? Besser wäre zu sagen, die Zeit heilt alles ausser den Wunden. Mit der Zeit verliert die Verletzung der Trennung ihre realen Grenzen, mit der Zeit wird der begehrte Körper verschwinden, und wenn der begehrte Körper für den anderen bereits zu existieren aufgehört hat, dann bleibt nur die Wunde allein, die Entkörperlichung.'*

Geen van beide kunstenaressen slaagt er in om met de pijn die in haar leeft om te gaan. Zij voelen de noodzaak om die pijn opnieuw te belichamen. In het werk van Bourgeois speelt die belichaming zich op een figuurlijk niveau af. In het werk van Abramovic krijgt die belichaming vrij letterlijk vorm. Het dualisme dat echter in deze beeldspraak 'letterlijk-figuurlijk' opduikt is hinderlijk omdat het opnieuw een tegenstelling introduceert die we net hebben proberen te ver-